

A lírikum próbatételei Lackfi János:
Emberszabás,
Helikon Kiadó, 2018.

Lackfi János – a 2016-ban megjelent *Szóvihar* után – immár a második átfogóbb versgyűjteményével lép a közönség elé. Az *Emberszabás* című, több mint kétszázötven oldalas kötet a sokoldalú alkotó 2010 és 2016 között írt költeményeit foglalja magában.

A kötet gondolati íve a személyestől a személytelenig, az egyestől az általánosig vezet. A *szélys* elsősorban a monológ formájú szerelmes versek sorában jelenik meg. Lackfi jellemző költői módszere, hogy előbb eltávolítja, majd egészen közelre hozza a témáját, végül pedig valamilyen (csavart) poénal ad új értelmet a felvázolt szövegnek. Sokatmondó a cikluscím: *Úgy moccansz bennem*. Ez a „moccánás” már egy kettős személyre vonatkozik. Az egy-másra vonatkozásnak egy sajátos, igen tág körét teremti meg a költő.

Lackfi kissé József Attilá-s felütésekkel megy végig az általa elképzelt alakokon, akik mind egy-egy tulajdonság jelképei. S aztán sorjáznak a versek – motívumok –, a rátalálásé, a fény-visszfény tükröződéseié, majd a *Kalandfilm* vallomásaé, amelyben minden versszak refrénje az, hogy „szeretlek”. A *Zsoltáros* az Úr dicséretét zengi, mert megkapta kedvesét. A *Kettős fogyó hold* középpontjában a férfi és a nő megbonthatatlan egységének tapasztalata áll. A szoros összetapadás „kétféjű, nyolclábú szerelemszörnyé” formálja át az emberpárt. Egészen a halálig kíséri őket az alkalmankénti, ám örjítőnek tűnő távolságérzet és hiány – éppúgy, mint az újratöltekés élménye egy-egy jóízű, egymást melengető beszélgetés után. A *Hálaének* megindító köszönetfolyam, amelynek ismétlődő sora: „Azért adott nekem Isten”, s ennek végkifejlete ezt a kettőséget, egymáshoz tartozást áldja, dicsőíti: „Azért adott nekem Isten, / hogy minket megdicsőítsen? / Testünk-lelkünk kettős létra, / egymáson mászunk az égbe?”

Szagrális lendülettel teli verssorok zárják le a ciklust, ezt a patakzó-áradó vallomássorozatot, amely a végtelenségig vitt önfeltárlkozás is. Az eltéphetetlen összetartozás fokozatai tűnnek elő ebből a fájdalmas, egyszersmind gyönyörrel teli hajszoltságból; a végéig vitt szerelmi érzés rejtett és nyilvános metaforikus alakzatai halmozódnak egymásra. A *két angyal* pedig égi dimenzióba emeli a költő és kedvese kap-

csolatát: „van valahol két angyalunk, / két testedben melengetett / kis lény, kiket nem lehetett / életre melengetni már.” Majd fordul a kocka: ott figyel egy kisfiú és egy kisleány, ezek vigyázzák a szerelmes pár csámpás lépteit.

Szokatlan és kimerítő vallo-máscsokor ez: az epikus vázon mindig „kivirágzik” a lírikus szólal, s mindig eljut addig, amit talán lírai fluidumnak nevezhetnék, amely ezt a többszörösen ellenpontozott dallamot a végső elhalkulásba játszatja át.

A következő ciklus típusok sorozata. Egy széles kitekintésű társadalomlélektani tipológia kap helyet ebben a blokkban. A ciklus a *Persze boldog, persze, nem boldog* címet viseli. Akár megtévesztő is lehet ez a kettősség; a tipológia ennél sokrétűbb. Rendszerint a típusnak van egy ellenpárja – mint az *Iszonyodóban* –, amikor a valamikori orgonásíp-készítőből építész-vállalkozó lesz, aki lyukakat épít a falakba, hogy a szellőzést megoldja. A Határozatlankodó nem biztos semmiben, még önmagában sem, akinek a látványát nap mint nap el kell viselnie a tükörben. A temetőbe járó Virrasztó a találgatást keresi azzal, akitől meg akar szabadulni, az Állatvédő pedig kiveteti az örökké ugató kutya hangszálait. A Követelő a saját önzését dimenzionálja túl, a Szeretethősugárzó pedig kiirtaná azokat, akik nem értik az ő szeretet-megnyilvánulásait. A Rémlátó potenciális gyilkosokat észlel a tömegben, képzeletének foglya, amíg haza nem ér az esti meccsre. A Kárörvendő pedig éles szemű megfigyelő, aki minden rosszat tud a másiról. Egy jellemző részlet a versből: „Nem kell, hogy szemtanúja legyek pofára / esésük pillanatának, nagyon is jó látnom / berogyni a sok nagy-menőt...”

Zavarba ejtő sorozat ez. Mintha kis ötletek indítanák a verseket, amelyek aztán erkölcsi példázatokká magasztosulnak. Olykor az az érzésem támadt: ezek túlírt helyzetek, amelyek parabolaként befutják a maguk körét, hogy mindenáron valamilyen tanulságot fogalmazzanak meg. Az *Átkozó*dóban a bevezető rész túlírt; csak többszöri nekifutással kerekedik ki a téma: „Tudtam előre, hogy ez lesz, minden áldott / nap ugyanez van, nem lehet kihagyni egyszer sem, / nem létezik, hogy az emberi időben be tudjunk zárni...” – és így tovább. Az előadó közhelyes okfejtései sem ragadnak meg, a végső kiátkozás pedig

lehangoló, sőt: kiábrándító. Talán ezekből kevesebb is elég lett volna.

Egy kis városnézés sem árt. Lackfi itt túl akar jutni a bedekker-szemléleten, de újabb közhelyekbe fut bele. A párizsi hajléktalanok roppant hasonlóak a budapestiekhez, az egyik otthonosságával tüntet, tárgyaival rakja körül magát, a másik tudósi pózban jegyzetel, mintha doktori disszertációjára készülne. A színes koszarazók sem maradhatnak ki, különösen a kétméteres brazil, aki mellett nem élhet meg a többi ugránczó figura. S van egy kedves játék a bagettel, amelyet a költő hurcol reggel óta magával a városon át, és ennek estére egyre nagyobb keletje lesz a környékbeli nézelődők körében. Bámulatot keltenek a Roissy-reptér birkái is, ők az önfenntartó gyepegyírők ebben a reklámokkal zsúfolt, totálisan urbanizált környezetben. A karakterkavalkád epikuma hajszoja az élményfaló utazót látványról látványra, míg az ismétlődés mozaikjai összeroskadnak, szétmállanak, s marad az utcai káosz.

A *Minden pillanat* hősei különböző élethelyzetekben bukkannak fel/elő a mindennapi élet kaotikus forgatagából. Egy kis keleti ízelítő: a japán vendéglős család tragikomédiája. A Houshi familia 1300 éve tartja fenn fogadóját, amelynek a hagyományától lehetetlen megszabadulni. A családban születő leánynak megfordul a fejében, hogy férjhez megy, elköltözik a városból, csak hogy szabaduljon ebből a nemzedékeket összekötő mitológiából. De a sors és tradíció másképp dönt: a leányra marad a tradicionális fogadó, aki megnyitotta az újabb kaput a jövőbe. A kukucskálókat öt ablak várja: a levegősakk-faragó, az időablakok maszkjátékos figurái, a mániákus mozirajongók, a szeletelt emberek és jobb-bal irány elpuskázói.

A költő az ezt követő öt korpében ismét típusalkotással kísérletezik: az örült festő, a pucér lantos, a levágott mellű filmcsillag, az okos értelmiségi, a sajtóérzékeny pápa „paradigmáit” jeleníti meg. Itt olvashatjuk a kissé árulkodó sorokat: „de ezek már az én fellobbanó képzeletem termékei”.

Az okos értelmiségi paradigmájával érdemes részletesebben is foglalkozni. Az „okos értelmiségi” magára veszi „kinyúlt kritikai álláspontját”, és bámulja az eseményeket. Az ironikus szemlélet az első sorok után nyilvánvaló, hiszen a főszereplő mint a „társadalom mérnöke”, a közösség lüktető lelkiismerete jelenik meg a színen. Hitetlensége „olyan elegáns”. „Az okos értelmiségi reggel bemelegítésképpen /

bepelenkázza kormányát és miniszterelnökét, / ügyesen megtörli mosdatlan ellenzéke orrát / és hajlatait.” Tombol a gyűlölet meg a gyűlölködők ellen, igazságos, mint Mátyás király, megvan a véleménye a magyar fociról, ügyel arra, hogy „be ne kattanjon”, és így tovább. Végül: „Az okos értelmiségi / annyi mindent tud és szinte mindent megért, / csak azt nem érti, miért nem hajlandó őt, / egy ilyen okos értelmiségit vezérének elfogadni / az a buta emberiség”. A torz- és gúnykép rendkívül találó, benne van a politikusság és az apolitikusság kiábrándító forgókereke, a Dankó rádiós műveletlenség, a kerti törpékkel telirakott kert és más ízléstelenségek. A karikatúrának el kellene gondolkodtatni a nyomuló, csörtető és újdonságokra bukó réteg tagjait, akik hajlamosak arra, hogy elfeledkezzenek a realitásról, a konkrét idő- és térbeli viszonyokról.

A *Pedig* egy bruegheli haláltáncot idézve zárja le ezt a villódzó jelenetekből összeálló kavalkádot. E mű monotóniája valóban szíven üt: bármit teszünk, bárhogy védekezünk, a vége mindig egy: „Emberekkel kerülünk kapcsolatba, és mély érzéseink támadnak, / haragra, örömré, nevetésre ingerel a háromdimenziós illúzió, / pedig meghalunk, s velünk halnak mély érzéseink...”

Betekintést kapunk a Lackfi-féle játékosságba is. A *Gyermekdalok másképpen* bravúros motívumokkal idézi(k) fel klasszikus költőinket, akiknek „újraalkotása” nem jelent problémát Lackfi számára. Ezekből a nem túl érdekes stílusgyakorlatokból messze kiemelkednek az „apa-versek” (az *Óda*, a *Helycsere*, a *Kapaszkodom*). E művek alapján jól nyomon követhető: miként válnak a rajongó, felfelé tekintő gyermeki megfigyelések valóban megrendítő, emlékidéző költeménnyé. Számomra itt mutatkozik meg Lackfi lírikusi éneke, személyessége itt válik öntörvényű, már-már elemi erejű megnyilatkozássá. Az *Egy mondat az időről* valóban igazi lezárása ennek a könnyes-játékos jelenetsornak; az illyési metrumok itt az „idő balladájává” változnak át.

Az *Emberszabásban* a Lackfi alkotta univerzum lakói a teljességre törve jelennek meg előttünk. Ám ez a „teljesség” néha túlméretezett, súlyától roskadozó, a vállalt tartalmak alaposan próbára teszik a líra műfaját. Mini/monodrámák bontakoznak ki némely esetben, parabolák rajzolódnak ki máskor, meseálmok tűnnek elő lírai köntösben. Úgy vélem, a kötet értékei ebben a valódi lírai sávban valósulnak meg.

Péntek Imre